

نمایشگاه و فروشگاه دائمی آثار نشر پرنیان‌اندیش
هر کجای جهان هستید می‌توانید با مراجعه به نشانی اینترنتی زیر، نسخه‌ی قانونی آثار مورد نظر خود را
خریداری نمایید:
parnianandish.com

توفیق در کسب دانش، آگاهی و موفقیت پایدار، از مسیر درستی و صداقت می‌گذرد. هرگونه مطالعه و
بهربرداری از آثار نشر پرنیان‌اندیش تنها با ذکر منبع و فقط برای خریدار و خانواده‌ی او یعنی والدین،
خواهر، برادر، فرزندان و همسر وی مجاز می‌باشد. خریدار کسی است که بهای اثر مورد نظر خویش را
از طریق فروشگاه اینترنتی
parnianandish.com پرداخت می‌نماید.
در صورتی که آثار به هر طریق دیگر به دست شخص برسد، می‌بایست نسخه‌ی قانونی را با پرداخت
بهای آن از طریق نشانی فوق خریداری نماید. بدین ترتیب، امکان خدمت هر چه بیشتر در راه اعتلای
فرهنگ ایران زمین و ادامه‌ی خلق آثار ارزشمند دیگری که هریک نیازمند تلاش فراوان و صرف زمان و
هزینه‌های بسیار زیاد است، فراهم می‌گردد.

این اثر تحت حمایت قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ قرار داشته
و بر اساس ماده‌ی ۲۳ این قانون، هر کس بدون اجازه‌ی کتبی تمام یا قسمتی از اثر را به نام خود،
یا به نام پدیدآورنده و یا به نام شخص دیگری غیر از پدیدآورنده مورد نشر یا پخش یا عرضه قرار
دهد، به حبس تأدیبی از شش ماه تا سه سال محکوم می‌گردد.

کلیه‌ی حقوق این اثر به نشر پرنیان‌اندیش تعلق دارد.
هرگونه تخلف از سوی واحد حقوقی انتشارات مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

parnianandish.com

رسالت نشر پرنیان‌اندیش، پرورش فکر و رشد انسان‌هاست

هویت معماری شهر زاهدان

تالیف:

مهندس نورمحمد بهلولی اول - مهندس سپهر انصاری

تقدیر شده در
دو ساله‌ی کتاب معماری و شهرسازی ایران

انتشارات پرنیان اندیش

parnianandish.com

عنوان: هویت معماری شهر زاهدان
مؤلفان: مهندس نورمحمد بهلولی - مهندس سپهر انصاری

تعداد صفحات: ۳۲۶ صفحه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۰۰۳-۴-۸

طراحی جلد و امور فنی تولید: مهندس سپهر انصاری

طراح صفحات: مهندس عصمت گلزار

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور : هویت معماری شهر زاهدان/ به کوشش نورمحمد بهلولی‌اول، سپهر انصاری.
: بهلولی اول، نورمحمد، ۱۳۳۵ -

مشخصات نشر : تهران: پرنیان اندیش

مشخصات ظاهری
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۰۰۳-۴-۸ :
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : کتابنامه.
موضوع : زاهدان -- آثار تاریخی
موضوع : معماری -- ایران -- زاهدان
موضوع : ساختمان‌های تاریخی -- ایران -- زاهدان
شناسه افزوده : انصاری، سپهر، ۱۳۲۳-
رده بندی کنگره : ۱۳۹۲ ب۲ز/ NA۱۴۸۷
رده بندی دیویی : ۷۲۰/۹۵۵۷۴۲ :
شماره کتابشناسی ملی : ۳۳۶۴۷۳۵ :

عشقت از صومعه و مدرسه بیزارم کرد

هوست معتکف خانه ی حَمّارم کرد

خاطرَم را ز حدیث دو جهان باز آورد

لب لعل تو به یک عشوه که در کارم کرد

سایه‌ای بودم و عکس تو بپوشید مرا

ذره‌ای بودم و نور تو پدیدارم کرد

دیده تا باز گشودم به تو، اندیشه ببست

در به روی همه و روی به دیوارم کرد

مرده بودم، به سخن‌های تو گشتم زنده

خفته بودم، صفت حُسن تو بیدارم کرد

اوحدی مراغه ای

تقدیم به مادر عزیز و روح پدر بزرگوارم
بهلولی

برای همسرم که نفس هایش حیات من است
انصاری

نمایه

پیشگفتار.....	۱۱
نگاهی گذرا بر حفاظت آثار تاریخی.....	۱۷
زاهدان دزداب بود.....	۲۵
فصل نخست - فرهنگی	
ساختمان های کامبوزیا.....	۳۷
فصل دوم - آموزشی	
مدرسه چمران.....	۵۱
دانشسرای مقدماتی.....	۵۷
مدرسه طالقانی.....	۷۱
فصل سوم - ورزشی	
باشگاه ورزشی خیامیان.....	۸۳
فصل چهارم - تجاری	
بازارچه ی سرپوش.....	۹۵
فصل پنجم - مذهبی	
مقدمه.....	۱۱۱
مسجد فیض الرحمن.....	۱۱۱
مقبره ی سادات.....	۱۲۳
خانقاه.....	۱۲۹
حسینه ی یزدی ها.....	۱۴۱

فصل ششم - اداری

ساختمان قدیمی دادگستری.....	۱۵۳
ساختمان های قدیمی گمرک.....	۱۶۹
ساختمان قدیمی پست.....	۱۷۹

فصل هفتم - مسکونی

منزل ابویی.....	۱۹۹
منزل برازنده.....	۲۱۵
منزل حیدریان.....	۲۲۷
منزل منصورخانی.....	۲۳۵
خانه ی قدیمی سردار پالی.....	۲۴۳
خانه ی صنعت نما.....	۲۵۵
ساختمان قدیمی منزل شهردار زاهدان.....	۲۶۳
ساختمان شمسی.....	۲۷۱
منزل ضیاء الدین احمدی.....	۲۷۷
منزل ملک.....	۲۸۵

فصل هشتم - توریستی

کاروانسرای ملک.....	۲۹۳
ساختمان های قدیمی کلاته ی رزاق زاده.....	۳۰۳
مهمانپذیر رویا.....	۳۱۵
منابع.....	۳۲۶

پیشگفتار

به نام هستِ درخشانِ بیکران

تا کجا می برد این نقشِ به دیوار مرا؟

- تا بدانجا که فرو می ماند

چشم از دیدن و

لب نیز ز گفتار مرا!

لاجوردِ افقِ صبحِ نشابور و هری ست

که درین کاشی کوچک متراکم شده است

می برد جانبِ فرغانه و فرخار مرا.

گردِ خاکسترِ حلاج و دعای مانی،

شعله آتشِ کرکوی و سرودِ زرتشت

پوریای ولی، آن شاعرِ رزم و خوارزم

می نمایند درین آینه رخسار مرا

این چه خُزنی ست که در همه‌ کاشی هاست؟

جامه سوگِ سیاوش به تن پوشیده ست

این طنینی که سُرایند خموشی ها

از عمق فراموشی ها

و به گوش آید، ازین گونه، به تکرار مرا.

تا کجا می برد این نقشِ به دیوار مرا؟

- تا درودی به « سمرقند چو قند »
و به رودِ سخن رودکی آن دم که سرود:
«کس فرستاد به سر اندر عیار مرا».
شاخ نیلوفرِ مرو است گه زادن مهر
کز دل شطّ روان شن ها
می کند جلوه، ازین گونه، به دیدار مرا.
سبزیِ سروِ قد افراشته ی کاشمرست
کز نهان سوی قرون
می شود در نظر این لحظه پدیدار مرا.
چشم آن «آهوی سرگشته کوهی» ست هنوز
که نگه می کند از آن سوی اعصار مرا
بوته گندم روییده بر آن بام سفال
بادآورده آن خرمنِ آتش زده است
که به یاد آورد از فتنه ی تاتار مرا.
نقش اسلیمی آن طاق نماهای بلند
وَأَجْرٍ صِیقْلٍ سر در ایوانِ بزرگ
می شود بر سر، چون صاعقه، آوار مرا.
وان کتیبه
که بر آن
نام کس از سلسله ای
نیست پیدا و
خبر می دهد
از سلسله ی کار مرا.

کیمیاکاری و دستانِ کدامین دستان
 گسترانیده شکوهی به موازات ابد
 روی آن پنجره با زینتِ عربانی هاش
 که گذر می دهد از روزنِ اسرار مرا.
 عجباً کز گذر کاشیِ این مزگتِ پیر
 هوس «کوی مغان است دگر بار مرا»
 گرچه بس ناژوی واژونه
 در آن حاشیه اش
 می نماید به نظر،
 پیکر مزدک و آن باغِ نگون سار مرا.
 در فضایی که مکان گم شده از وسعتِ آن
 می روم سوی قرونی که زمان برده ز یاد
 گویی از شهپرِ جبریل در آویخته ام
 یا که سیمرغ گرفته ست به منقار مرا!
 تا کجا می برد این نقشِ به دیوار مرا؟
 - تا بدانجا که فرو می ماند،
 چشم از دیدن و لب نیز ز گفتار مرا!

"هزاره ی دوم آهوی کوهی" اثر استاد محمدرضا شفیعی کدکنی (به مناسبت بزرگداشت هزارمین سال سرایش آهوی کوهی اثر ابوحفص
 سعدی شاعر سده های سوم و چهارم هجری: آهوی کوهی در دشت چگونه دُودا - او ندارد یار، بی یار چگونه بُودا)

شهر زاهدان مرکز استان سیستان و بلوچستان با جمعیتی بالغ بر پانصد و هفتاد و پنج هزار نفر که امروز به عنوان سیزدهمین شهر پر جمعیت ایران^۱ و مهم ترین مرکز شهری جنوب شرق کشور شناخته می شود، موجودیت خود را در خلال کمتر از یک سده ی گذشته یافته و البته همچنان در جست و جوی هویت نیافته ی خویش است. آن گاه که رضاخان میرپنج بر سامان دادن امور کشوری و لشکری ایران کمر همت بست، بلوچستان و نواحی موسوم به مکران از جمله مناطقی بود که هم به راحتی زیر قید فرمان برداری از حکومت مرکزی نمی رفت و هم در خطه ای به لحاظ ژئوپولتیکی حساس قرار داشت.^۲

سرکوب شورش های این خطه از سوی قشون رضاخانی به فرماندهی سرلشگر امان اله جهانبانی با دگرگونی های عمیق در ساختار سیاسی و نظام دیوان سالاری کشور همراه شد و بدین ترتیب مقدمات تشکیل فرمانداری - و در سال های بعد استانداری - واحدی به نام سیستان و بلوچستان فراهم آمد. در این میان اما حکومت دزداب به عنوان پایلوت فرماندهی تعیین و چندی بعد با تغییر نام به زاهدان نقش مرکزیت استان تازه تاسیس را عهده دار شد. پس از آن بود که این کانون جمعیتی به سبب استقرار دستگاه های دولتی نوپای آن روزگار مانند عدلیه، مالیه و گمرکات نشو و نما یافت و پذیرای اقوام و مذاهب مختلف گردید. احداث خط آهن از سوی انگلیسی ها نیز به عنوان یک عامل مهم در توسعه و رونق منطقه نقش آفرید. نباید از یاد برد به دلیل آن که هند از زیر قید استعمار بریتانیا رها نشده و کشور مستقل پاکستان نیز هنوز تشکیل نشده بود، انگلیسی ها نفوذ قابل توجهی در این منطقه داشتند. بدین ترتیب مشاهده می شود یکی از نخستین مردمانی که با زاهدان نوپا مراوده ی تجاری و بازرگانی برقرار نمودند تجار و بازرگانان هندی بودند که اندک اندک شماری از آن ها در این شهر ساکن شدند. در عین حال مشهدی ها، بیرجندی ها و کرمانی ها از جمله هموطنانی بودند که زاهدان را برای سکونت بر گزیدند. در سال های بعد گروه های دیگری از جمله آذری ها نیز به این عده پیوستند.

۱. بر پایه ی آمار سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ مرکز آمار ایران

۲. تا پیش از دوران پهلوی اول، بم و بلوچستان ضمیمه ی ولایت کرمان، چابهار و نواحی اطراف آن ضمیمه ی مناطق ساحلی بندر عباس و بوشهر، سیستان نیز ضمیمه ی خراسان بود. هرچند بخش هایی در دل بلوچستان تا حدودی خودمختار عمل می کردند. برای اطلاعات بیشتر در این خصوص می توانید به مقاله ی "دلایل آشفتگی سیستان و بلوچستان در روزگار پهلوی اول" از کتاب "مجموعه مقالات سیستان و بلوچستان در روزگار پهلوی" نوشته ی قاسم سیاسر، نشر آبنوس، تهران ۱۳۹۲ رجوع کنید.

جدا از این که ترکیب متنوعی از همنشینی اقوام و مذاهب، زاهدان را به شهری چند فرهنگی بدل کرده، موجودیت شهری آن نیز به لحاظ تاریخی در برهه‌ی کشاکش میان سنت و جریان تجدد گرایی در ایران نسج گرفته و از اینروست که در آغاز سخن، دست نیافتن کماکان زاهدان به هویتی مستقل مورد تاکید قرار گرفت.^۱

معماری هر شهر که می‌توان گفت آینه‌ی تمام‌نمای فرهنگ مردمان آن^۲ در بستر شرایط اقلیمی جغرافیای منطقه‌ی مسکون است، در شرایطی مشابه آن چه زاهدان دارد بی‌گمان نشانه‌هایی گونه‌گون از روزگار کاتوره‌ای خویش به تماشا می‌گذارد.

در زاهدان امروز که بگذریم و بر آثار معماری بر جای مانده از سال‌های گذشته و حتی تازه‌ساز آن از سر حوصله نظری بیفکنیم، خواهیم دید تا چه پایه تنوع و گونه‌گونی در معماری خودنمایی می‌کند. اما آن چه در مجال این مقال می‌گنجد معرفی شماری از مهم‌ترین آثار معماری شهر زاهدان است که در زمره‌ی نخستین بناهای این شهر محسوب گردیده و هر یک حکایتی از دوران شکل‌گیری شهر را در خود نهفته دارد. در این میان شماری بر اثر گزند گردش ایام به ورطه‌ی تخریب و نابودی در افتاده، برخی تغییر کاربری داده، گروهی دیگر دستخوش تغییرات معماری شده و البته خوش اقبال‌ترین‌ها مرمت گردیده‌اند و همچنان استوارند. دسته‌ی آخری هم هست که در برزخ بی‌سامانی مانده و به حال خود رها شده‌اند. در این تقسیم‌بندی هم آثار ثبت شده و هم ثبت نشده در فهرست آثار ملی سازمان میراث فرهنگی را می‌توان یافت.

در جریان گزینش و معرفی آثار چند ویژگی پیش‌چشم‌این‌بندگان پر تقصیر بود که از آن جمله باید به ملاک اصالت آثار به لحاظ تطابق با ویژگی‌های شناخته‌شده‌ی معماری سنتی ایران مانند رعایت تناسبات، طراحی فضاها، توجه به اقلیم و کاربری بنا اشاره داشت. بدین ترتیب از معرفی آثاری که به عنوان مثال دارای نماسازی‌های هجو و الگوبرداری شده از معماری هند و پاکستان بودند خودداری شده است.

برای راهنمایی خوانندگان محترم هر کدام از بناها که در فهرست آثار ملی سازمان میراث فرهنگی به ثبت رسیده باشد تصویر سند ثبت آن ارائه شده است. فهرستی از منابع مورد استفاده و مفید که خواهد توانست داده‌های بیشتری را در اختیار علاقه‌مندان قرار دهد در پایان کتاب آورده ایم.

۱. برای اطلاعات بیشتر در این خصوص می‌توانید به مقاله‌ی "زاهدان و بحران هویت" از کتاب "مجموعه مقالات سیستم‌ها و بلوچستان در روزگار پهلوی" نوشته‌ی قاسم سیاسی، نشر آبنوس، تهران ۱۳۹۲ رجوع کنید.

۲. به طور عام شامل هر آن چه از پیشینه، سنت‌ها، رسوم، باورها، ارزش‌ها، رفتار و سبک زندگی مردم سراغ داریم.

به دلیل اهمیت موضوع حفاظت از آثار تاریخی به ویژه در کشور ایران با این حجم عظیم از آثار پر ارزش تاریخی و به طور اخص استان گوشه نشین سیستان و بلوچستان، گزیده ای از اهم نکات گزارش سالانه ی کمیته ی تخصصی حفاظت تاریخی مؤسسه ی ملی علوم ساختمانی ایالات متحده ترجمه و به کتاب افزوده شد. همچنین در جریان مطالعات به تصویر سندی از نخستین نظامنامه شهری زاهدان برخوردیم که در یکی از آثار پژوهشگر گرانقدر جناب آقای قاسم سیاسر آمده بود و با لطف ایشان آن را نیز بر کتاب افزودیم. اندکی نیز درباره ی پیشینه ی زاهدان، مختصات اقلیمی و مشخصه های فرهنگی آن در قالب نوشتار "زاهدان دزداب بود" نگاشتیم تا به ویژه کسانی که آشنایی نزدیکی با این خطه ندارند از آن استفاده کنند. در همین راستا سعی شد با چند کروکی شماتیک از بافت قدیم شهر که آثار معرفی شده در این کتاب به طور طبیعی آن جا مستقرند، تصویر روشنی از موقعیت ناحیه ی تحت پوشش آثار ارائه شود.

آماده سازی این کتاب که گامی کوچک و به یقین نخستین گام در راه معرفی شماری از آثار معماری شهر زاهدان به صورت اثری مستقل است به تقریب دو سال زمان برد که گاه با وقفه هایی نیز همراه بود. بنابراین دست همه ی اساتید، پژوهشگران، کارشناسان، دانشجویان و علاقه مندان گرمی را برای تصحیح خطاهای احتمالی این ذوق ورزی کوچک به گرمی می فشاریم و از آن ها برای مشارکت در ادامه ی این حرکت دعوت به عمل می آوریم. تقاضای ما این است که نکات، اطلاعات، ارشادات و انتقادات خود را از راه نشانی الکترونیکی:

nbohloliaval@yahoo.com یا sepehr.ansari@aut.ac.ir ابلاغ فرمایند.

همچنین از همکاری های به عمل آمده از سوی کارشناسان اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان سیستان و بلوچستان، آقایان اسلامی و براهویی، نیز معاونت محترم ثبت آثار، حفظ و احیای بناهای تاریخی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کشور به واسطه ی در اختیار گذاشتن تصاویر اسناد ثبتی آثار سپاسگزاری می شود. در پایان لازم است از سرکار خانم مهندس عصمت گلزار به خاطر طراحی، صفحه آرایی و پیگیری امور کتاب نهایت قدردانی را به عمل آوریم.

به راه بادیه رفتن به از نشستن باطل که گر مراد نیابم به قدر وسع بکوشم

نورمحمد بهلولی اول - سپهرانصاری

تابستان ۹۲

زاهدان - تهران

گنجای کدرا بر

حفاظت آثار تاریخی

برگرفته از گزارش سالانه ی کمیته ی تخصصی حفاظت تاریخی
مؤسسه ی ملی علوم ساختمانی ایالات متحده (WBDG)

حفاظت آثار تاریخی معماری الزامی انکارناپذیر در مسیر فهم بهتر میراث ملی ماست که در عین حال یک تمرین زیست محیطی مسئولانه نیز به شمار می رود. باز زنده سازی ساختمان های تاریخی موجود در حقیقت یک برنامه ی ضروری بازایی با بهره گیری از تناسبات تاریخی است. ساختمان های موجود اغلب می توانند انرژی قابل توجهی را به واسطه ی روابط فضایی منطقی، تهویه ی صحیح و مصالح با دوامشان حفظ و منتقل کنند. یک فایده ی آنی استفاده از ساختمان های قدیمی آن است که بنا از قبل موجود است بنابراین نیازی نیست تا انرژی دوباره ای صرف ساخت مصالح جدید و تامین زیرساخت ها گردد.

به واقع تغییرات اندکی لازم است تا ساختمان های موجود با اقتضائات کاربری جدید وفق یابند. روش ها نیز می توانند ارتقا یابند تا با شاخصه های نوین مورد نیاز ساختمان سازی عصر ما همخوانی پیدا کنند. چنین رویکردی نه تنها چشم انداز اقتصادی قابل توجهی را در برابر ما می گشاید بلکه ضمن حفظ مواریث کهن یک تمرین عملی ذاتاً پایدار است که به خودی خود ذیل مبحث حفاظت تاریخی پایدار مورد مطالعه قرار می گیرد.

لزوم شناخت نیازهای بشر برای صیانت از ذخایر فرهنگی هر سرزمین به عنوان نمونه در ایالات متحده به تصویب لایحه ی ملی اقدامات ضروری حفاظت آثار تاریخی (NHPA) در سال ۱۹۶۶ میلادی منجر شده است. به موجب این قانون استفاده ی موثر از بناهای تاریخی در

راستای تأمین منافع عمومی جامعه ضرورتی است که حفاظت از موارث ملی را در پی دارد. ذخایر فرهنگی که در قالب گروه اماکن تاریخی ثبت شده ی ملی معرفی می شوند به طور کلی ساختمان ها، محوطه های باستان شناسی، سازه ها، اشیا و محدوده های تاریخی را شامل می شود. محوطه های اطراف املاک تاریخی بخش جدانشدنی این گونه آثار به شمار می رود. نه تنها بقایای باستان شناسی ممکن است در جریان عملیات ساخت و ساز و تغییر کاربری یا باز زنده سازی دستخوش آسیب های جدی شود بلکه احتمال دارد محوطه های طبیعی یا مصنوع متعلق به آن نیز خسارات جبران ناپذیری ببینند. از این رو اقدامات پیش گیرانه در جریان این گونه عملیات در حریم های تاریخی و بقایای ساختمان ها ضروری است. مجموعه ی اقدامات حفاظتی آثار باستان شناسی بر پایه ی همین نیاز و به منظور الزام عمومی در حفظ این ذخایر ارزشمند تدوین گردیده است.

برخی از مزایای عملی حفاظت تاریخی از این قرار است:

- پاسداشت تاریخ و ارزش ها
 - o یادبود گذشته
 - o شناخت زیبایی، مهارت، ترکیبات و روش ها
 - o جذابیت برای بازدیدکنندگان
 - o تناسبات انسانی
- ارزش افزوده ی تجاری
 - o مصالح و تزییناتی که به آسانی در دسترس نبوده یا نایاب اند
 - o ماندگاری مصالح با کیفیت
- حفظ مواد و مصالح ساختمانی
 - o دور ریز کمتر و پیش گیری از اتلاف مصالح ساختمانی ناشی از تخریب و ساخت
 - o نخاله های مضر کمتر
 - o کاهش نیاز به مصالح و مواد مصرفی جدید

- بهره گیری از فضاهای قابل استفاده ی موجود و کاهش زمان انتظار برای بهره برداری
- هزینه ی کمتر باز زنده سازی نسبت به ساخت و ساز دوباره
- استفاده ی مجدد از زیرساخت ها
- حفظ انرژی

0 هیچ انرژی صرف تخریب نمی شود

0 هیچ انرژی صرف ساخت و ساز جدید نمی شود

0 استفاده ی دوباره از انرژی ضمنی موجود در مصالح و تاسیسات ساختمانی

به دنبال لایحه ی «مقررات احیای بافت های تاریخی» موسوم به NHPA، وزارت کشور ایالات متحده مسئول راهنمایی احیای ساختارهای تاریخی و حافظ ذخایر با ارزش فرهنگی به شمار می رود. امروز این مقررات به عنوان معیار و راهنمای اصلی برنامه های مطرح اجرایی در زمینه ی حفاظت تاریخی در ایالات متحده ملاک عمل و راه گشاست.

به کارگیری موفقیت آمیز روند حفاظت:

روند حفاظت با پنج گام اساسی سروکار دارد؛ شناسایی، تحقیق، توسعه، اجرا و آموزش. طراحی موفقیت آمیز روند حفاظت مستلزم آن است که از مشاوره ی به هنگام و متناوب با مجموعه ای از سازمان های متنوع بهره مند شوند. این امر از طریق همکاری نزدیک میان معماران، متخصصین فنی، مالکین یا بهره برداران و البته فعالان حرفه ای حوزه ی حفاظت محقق می شود. کار بر روی بافت های تاریخی نیازمند برخورداری از مهارت های تخصصی است از این رو وزارت کشور ایالات متحده معیارهای صلاحیت حرفه ای را برای سیاست گذاری در گستره ی وسیعی از امور حفاظتی تدوین و ارائه کرده است.

چهار رویکرد اصلی در بحث احیا:

در میان معیارهای تعریف شده از سوی وزارت کشور ایالات متحده در ارتباط با حفاظت اماکن تاریخی چهار رکن اساسی وجود دارد: حفاظت، توانمندسازی، باز زنده سازی و باز سازی. رکن حفاظت بر نگهداری، تثبیت و تعمیر مصالح تاریخی موجود و همچنین حفاظت اماکن در مقابل گزند آسیب های ناشی از گذر زمان تأکید دارد. توانمند سازی در پی شناخت نیازهایی است که با رفع آن ها می توان اماکن تاریخی را با حفظ ماهیت تاریخی در قالب جدید به کار گرفت. باز زنده سازی کوششی برای به نمایش گذاشتن وضعیت بنا طی یک دوره ی زمانی خاص از تاریخ است. در این مسیر آثار تغییرات صورت گرفته بر روی بنا طی سایر دوره های تاریخی از چهره ی ساختمان زدوده می شود. بازسازی خلق دوباره ی بخش های ویران یا مرده ی اماکن تاریخی برای دستیابی به اهداف قابل توجیه پیش بینی شده است.

راهنمایی های بیشتری درباره ی چگونگی رفتار با ذخایر ارزشمند فرهنگی شامل محوطه های باستان شناسی، پارک های ملی و غیره:

افزون بر موارد مزبور لازم است به خاطر داشته باشیم اگر چه روش های مختلف صیانت از آثار تاریخی هر کدام تعریف و اصول جداگانه ای دارند اما با یکدیگر مرتبط بوده و بر هم تاثیر گذارند. به عنوان مثال این امکان وجود دارد که به باز زنده سازی بخش هایی از بافت توانمند شده پرداخت. این امر بدان معناست که چنانچه اسناد تاریخی کافی گواه بر ویژگی های اصلی اثر در اختیار باشد می توان مثلاً عناصر تزئینی بنا را دوباره به شکل دقیق ساخت اما در هر حال نحوه ی رفتار با آثار تاریخی همواره در قالب یک رویکرد منحصر به فرد تعریف می گردد.

طرح تقرب:

طرح تقرب یا برنامه ای که بر اساس آن نوع رفتار با یک بنای تاریخی تبیین می شود در حقیقت شیوه ی مناسب برخورد با اثر را پیش از شروع کار تعریف می نماید. در این مرحله اطمینان حاصل می شود که روش مورد نظر از کارکردی متناسب با شرایط موجود اثر برخوردار است یا خیر و آیا می توان با کمک روش مورد نظر در عین کمترین آسیب به ساختارهای اصلی اثر اهداف مورد انتظار را تأمین نمود یا خیر.

به طور کلی روشی که کمترین میزان تغییرات را نسبت به طراحی و ساختارهای معماری اولیه ی اثر در پی داشته باشد مطلوب ترین شیوه است. برای گسترش طرح تقرب گزارش تحلیلی سایت با هدف شناسایی شاخصه ها و کمیت ها تدوین می شود. این گزارش و مجموعه ی اطلاعات ارائه شده در آن اماکن تاریخی را به عنوان یک کل واحد مورد بررسی قرار می دهند تا شاخصه ها را طبقه بندی نموده و با محدوده بندی های مشخص پاسخگوی اقتضائات هر رویکرد خاص باشند. محدوده بندی اولویت های حفاظت را معرفی می کند.

یکی از دل مشغولی های اصلی فعالان حرفه ای عرصه ی طراحی برنامه های حفاظتی همانا اثر تجمعی دگرگونی های به ظاهر کم اهمیت در طول زمان است که می تواند به شکل گسترده اصالت و کلیت ساختمان تاریخی را متحول سازد.

اهداف اصلی در طراحی برنامه های حفاظتی بدین قرار است:

به روز رسانی صحیح سامانه های بنا:

در سازه های تاریخی می بایست میان بهره برداری از امکانات اولیه ی اثر و بهره گیری از تجهیزات و فن آوری های نوین تعادلی برقرار نمود. به روز رسانی سامانه های مختلف یک اثر تاریخی باید به شکلی خلاقانه در امتداد طراحی اولیه ی بنا باشد و به مؤلفه هایی همچون جنس مصالح استفاده شده در ساختمان توجه گردد. در این بین توجه به نیازهای بهره بردار از اهمیت خاصی برخوردار است.

تأمین امنیت زیستی و رفع نیازهای ایمنی:

بهره برداری مجدد از محوطه ها و بناهای تاریخی چالش هایی جدی در خصوص استفاده از تکنیک های جدید را در پی دارد. طراحان باید امنیت زیستی، حفاظت در برابر آثار تخریبی زمین لرزه ها و سایر موارد مشابه را به شکل خلاقانه در جریان حفاظت ساختمان ها، محوطه ها و اماکن تاریخی رعایت کنند.

پاسخگویی به الزامات دسترسی:

چگونگی تأمین دسترسی و راهبرد حفاظت تاریخی مباحثی هستند که به طور معمول با یکدیگر خلط می شوند. طراحان می بایست امکان دسترسی آسان افراد دارای ناتوانی های جسمی را در قالب اهداف حفاظت تاریخی گنجانده و مد نظر قرار دهند.

چالش های نوظهور:

الزامات ایمنی / امنیتی و نگرانی ها در حوزه ی حفاظت تاریخی:

ما در جهانی زندگی و فعالیت می کنیم که هر روز دچار تغییرات محیطی گوناگون است. دنیای ما هر لحظه به لحاظ نگرانی های امنیتی و ایمنی زیستی حساس می گردد. فعالان عرصه ی حفاظت تاریخی لازم است پیرامون امور مرتبط با امنیت زیستی کاربران بناهای تاریخی بیش از پیش حساس باشند. این موضوع به همان اندازه که مسائل امنیت داده ها و تجهیزات اهمیت دارند قابل تأمل به نظر می رسد.

در بسیاری موارد نیاز است تا در خصوص رفع برخی تناقضات در قوانین و مقررات اقدام شود. به عنوان نمونه در ایالات متحده الزامات قانونی وزارت کشور با دستورالعمل های کلان ابلاغی و حتی آئین نامه های اداره ی ملی مبارزه با تروریسم در تضاد است. یک مورد خیلی آشنا برای همه شاید این باشد که پنجره های شیشه خور یا دیواره ها و پنجره های مشبک قدیمی همواره به لحاظ حفاظت تاریخی ارزشمند هستند ولی پژوهش ها نشان می دهد بیشتر جراحات و آسیب های بدنی در جریان انفجار نتیجه ی مستقیم پرتاب خرده های شکسته ی شیشه با

سرعت بسیار زیاد است. به طور خلاصه باید گفت پنجره ها و بازشوها بخش های آسیب پذیر بناهای تاریخی در مقابل مخاطرات طبیعی یا عملیات خرابکاری به شمار می روند در نتیجه به شدت نی ازمند مقاوم سازی اند.

در همین راستا و در مواجهه با چالش های نوظهور حوزه ی حفاظت تاریخی می بینیم کار گروه های مهندسی ارتش ایالات متحده دست به پژوهش های گسترده ای زده اند تا برای آسیب پذیری پنجره های شیشه خور در برابر حملات تروریستی و سایر اقدامات خرابکارانه ی مشابه چاره جویی کنند. نباید از نظر دور داشت ارائه ی راه حل های مناسب برای پاسخ گویی به الزامات ایمنی و امنیتی در جریان حفاظت آن دسته از آثار تاریخی که مجاور گذرهای اصلی یا محوطه های پارک خودرو قرار گرفته اند موضوعی بحرانی به شمار می رود.

زاهدان دزداب بود ...

استان سیستان و بلوچستان به عنوان پهناورترین استان کشور دارای قدمتی فراوان می باشد که در کتب مختلف تاریخی به آن اشاره شده است. این استان با توجه به برخورداری از خط مشترک مرزی طولانی با دو کشور پاکستان و افغانستان، نیز مرز ساحلی با دریای آزاد عمان (مکران) در جنوب شرقی ایران بی تردید از موقعیتی حساس و راهبردی برخوردار است. استان از نظر اقلیمی و تاریخی شامل سه منطقه ی جغرافیایی سیستان در شمال (دشت هموار و وسیع)، سرحد در مرکز (حومه ی آتش فشان نیمه فعال تفتان) و مکران در بخش جنوبی می باشد.

شهرستان زاهدان که در منطقه ی سرحد و ناحیه ی شمالی قله ی تفتان قرار گرفته، سه شهر زاهدان (مرکز استان)، میرجاوه (نقطه ی مرزی مجاور کشور پاکستان)، نصرت آباد (در همسایگی کویر لوت) و چهار بخش مرکزی، میرجاوه، نصرت آباد و کورین به همراه هشت دهستان و بیش از هزار روستا را در خود جای داده است؛ از شمال به شهرستان های زابل و نهپندان (خراسان جنوبی)، از شرق به کشورهای پاکستان و افغانستان، از غرب به شهرستان بم (استان کرمان) و از جنوب به شهرستان های خاش و ایرانشهر محدود می شود. از جمله ارتفاعات این محدوده ی جغرافیایی می توان به کوه های اشتران، اغیردان، جیکو، پیرخان و ملک سیاه کوه اشاره نمود. تعدادی از رودخانه های فصلی (مسیل ها) در این محدوده با نام های لادیز، لار، کچه و اومار و... که ریشه های تاریخی دارند از اهمیت بیشتری برخوردار است.

شهر زاهدان با جمعیت ۵۵۲۷۰۶ نفر (بر پایه ی آمارنامه رسمی سال ۱۳۸۵ کشور) در ۶۰ درجه و ۵۱ دقیقه و ۲۵ ثانیه ی طول شرقی و ۲۹ درجه و ۳۰ دقیقه و ۴۵ ثانیه ی عرض شمالی قرار گرفته و ارتفاع آن از سطح آب های آزاد ۱۳۸۵ متر است. آب و هوای شهر گرم و خشک می باشد که مانند سایر مناطق کویری ایران به دلیل اختلاف زیاد دمای روز و شب، در روزهای تابستان هوا بسیار گرم و شب ها حرارت به شکل محسوسی کاهش می یابد. جریان بادهای غالب سالانه ی شهر از شمال به جنوب، نیز از جنوب غرب به